

РОЗДІЛ 1

— Томе!

Відповіді не було.

— ТОМЕ!

Відповіді не було.

— Куди цей хлопчисько запропастився? ТОМЕ!

Тиша...

Старенька опустила окуляри на кінчик носа й повела очима по кімнаті, дивлячись поверх скелець, тоді підняла окуляри й глипнула під ними. Вона рідко дивилася крізь скельця, а надто вже коли шукала таку дрібничку, як хлопчака. Ці парадні окуляри були предметом її гордості, й вона носила їх радше для стилю, а не щоб краще бачити; з таким успіхом старенька могла б дивитися й крізь заслінки для печі.

Вона спантеличено обвела кімнату поглядом і незлостиво, але розбірливо промовила:

— От лише з'явився на мої очі, я тобі...

Не договоривши, старенька раз у раз схилялася біля ліжка, штурхаючи під ним мітлою й випростовуючись, щоб перевести дух. Але там не було нікого, крім кота.

— Ще світ такого хлопчиська не бачив!

Вона стала в дверях і пильно вдивлятися в зарослі дурманом грядки з помідорами. Тома там не було. Тоді вона гукнула так, щоб було далеко чути:

— То-о-ме-е-е-е!

За спиною в неї щось зашаруділо, вона обернулася й схопила хлопчиська за комір, не даючи йому втекти.

— А ось ти де! Як я могла забути зазирнути до шафи. Ти що там робив?

— Нічого.

— Нічого? Та глянь лишень на свої руки. І на свій писок. Чим ти так замастився?

— Не знаю, тітонько.

— Зате я знаю. Це варення — ось що це. Сорок разів казала тобі, якщо ще раз сам полізеши до варення, я з тебе шкуру спущу. Ану подай-но сюди цю лозину.

Лозина уже засвистіла в повітрі, й небезпека була так близько...

— Ой лихо, тітонько, погляньте, що там за вами!

Старенька крутнулася, машинально схопившись за спідницю. Хлопчик миттєво відбіг, вискочив на дерев'яний паркан, і зник за ним.

Тітонька Поллі на хвилю розгубилася, а тоді по-доброму розсміялася.

— От шибеник. Завжди йому вдається мене перехитрити. Він уже стільки фокусів мені показав, що могла б і здогадатися, що він утне. Якщо замолоду клепки не було, то на старості й поготів. Старого пса не видресируєш. Усі витівки такі різні, що хтозна, що він наступного разу вчинить. Він мене сердить-сердить, а тоді відволіче або насмішить, то я вже й забуду, що хотіла його відлупцювати. Бог мені свідок, не даю ради з хлопчаком. Хто стримує різку свою, той ненавидить сина свого, як мовиться в Біблії. Я знаю, що грішу й страждаю за нас обох. То справдешній сатана, хай Бог боронить! Але ж це син моєї покійної сестри, мені просто шкода бити ту сиротинку. Утім щоразу, коли спускаю йому все з рук, мене мучить сумління, й водночас, коли б'ю

його, серце обливається кров'ю. Як пише Святе Письмо, земні дні людини короткі й повні скорботи, і це правда. Він прогуляв уроки й по обіді байдикуватиме, і я просто змушена його покарати; завтра ж зажену до роботи. Це, звісно, суворо змушувати працювати в суботу, коли у всіх дітлахів вихідний, але він ненавидить працювати найбільше за все. Цього разу я мушу дотримати слова, інакше зовсім згублю дитину.

Том і справді прогуляв школу й чудово провів час натомість. Заледве встиг повернутися додому, щоб ще до вечері допомогти малому чорношкірому хлопцеві Джиму напилати дров і позбирати цурпалки. Принаймні Том устиг розказати про всі свої пригоди, поки Джим виконав три чверті роботи. Молодший брат Тома (чи то радше напіврідний брат) Сід уже встиг виконати свою частину доручень (позбирав тріски): це було тихе дитя, яке не збиткувалося й не завдавало зайвого клопоту.

Поки Том вечеряв і з кожною нагодою поцуплював цукор зі столу, тітонька Поллі ставила йому підступні запитання, щоб вивести на чисту воду; хотіла, щоб той обмовився й можна було зненацька його викрити. Як і всі простодушні люди, тітонька гордовито думала, що володіла надзвичайним дипломатичним умінням, а її наївні запитання — вершина завуальованого лукавства. Вона спитала:

— Ох і гаряче було сьогодні в школі. Чи не так, Томе?

— Еге ж, тітонько.

— Дуже душно, правда?

— Так, тітонько.

— Мабуть, хотілося тобі скупатися, Томе?

Серце Тома різко пронизав страх: бачить, що непереливки. Він уважно глянув у саме лице тітки Поллі, але з виразу її обличчя так нічого й не зрозумів. Він відповів:

— Ні, тіточко, насправді не дуже.

Старенька провела рукою по сорочці Тома й мовила:

— Хм, навіть не спітнів.

Вона була задоволена, що так кмітливо дізналася, що сорочка Тома суха, й скоро він потрапить на гачок. Але зачувши, куди вітер дме, Том сам повів розмову. Він наче випередив її наступне запитання:

— Ми намочили чуби під помпою, у мене ще досі волосся мокре.

Тітонька Поллі трохи розсердилася, що випустила з уваги цю деталь. Але тут їй прийшла нова думка:

— Сподіваюся коли ти лив воду собі на голову, то не довелося відпорювати комір від сорочки, що я тобі пришила? Ану розстібни куртку!

Томові відлягло від серця. Він розстібнув куртку. Комір був міцно пришитий до сорочки.

— От маєш. А я думала, ти сьогодні прогуляв уроки й пішов купатися. Гарзд, не буду сердитися, Томе. Цього разу ти виявився не таким пропащим, як мені здавалося.

Їй було навіть трішки прикро, що прозорливість її підвела, але водночас приємно, що Том хоч раз повівся як чемна дитина.

Несподівано Сідні зауважив:

— Здається, ви пришивали комір білими нитками, але тепер вони чомусь чорні.

— І справді! Я шила білими, Томе.

Але Том уже не чекав, що буде далі. Він прожогом кинувся до дверей, вигукнувши:

— Ох, Сідді, я тобі ще це пригадаю.

Надійно сховавшись, Том витягнув увіткнуті у вилоги куртки голки, одна з них була обмотана білою ниткою, друга — чорною.

— Вона ніколи не здогадалася б, якби не той Сід. Хай йому біс! То вона бере білу нитку, то чорну. Боже, вже якоюсь однією шила б, а то я ніяк не встежу. Але клянуся, Сід не втече тепер від мене. Ох я його провчу!

Том не був зразковим хлопцем. Зате він добре знав, кого в місті вважали взірцевим і ненавидів його.

Уже через кілька хвилин чи й швидше він забув про прикрий інцидент. Не тому, що його лихо було менш гірким і дошкульним, ніж проблеми дорослих, а тому, що цієї миті він подумав про щось дуже захопливе, й усі тривоги зникли. Так, як дорослі забувають про свою печаль, тільки-но почнуть якусь нову цікаву справу. Цим новим захопленням Тома була особлива техніка насвистування, яку він перейняв у чорношкірого хлопчика; йому, власне, хотілося повправлятися в умінні, щоб ніхто не заважав. Щоб відтворити цей пташиний спів і залитися треллю, треба було часто торкатися язиком піднебіння, роблячи короткі паузи. Напевно, читач знає, як це робиться, адже чи не всі в дитинстві отак насвистували. Ретельність і наполегливість Тома допомогли швидко навчитися. Хлопець ішов вулицею, з його вуст лунали чудові гармонійні звуки, а душа була сповнена вдячності. Він почувався так, як відчувається астроном, який щойно відкрив нову планету, а може, й навіть іще прекрасніше.

Літні вечори довгі. Ще не стемніло. Том перестав насвистувати: назустріч ішов незнайомиць —

хлопець, трішки більший за самого Тома. Жителі занедбаного містечка Сент Пітерсбург з великим інтересом сприймали будь-якого чужинця, хай би якого віку чи роду він був. Цей юнак був якось занадто гарненько вдягнений як на будень. Дивина! Вишуканий капелюх, акуратно застібнута сукняна курточка, нова й охайна, й такі самі чисті штани. До того ж він був узугий, хоча це була лишень п'ятниця. Він мав навіть краватку — яскраву стрічку. Цей франтик* самою своєю присутністю допікав Томові. Що довше Том дивився на ту виряджену цяцю, то вище задирав носа й тим жалюгіднішим та нікчемнішим здавався йому власний вигляд. Обидва мовчали. Один робив рух, другий одразу його дзеркально повторював, тільки вбик, і так по колу. Лице до лица, дивлячись у вічі. Том не витримав і сказав:

- Я натовчу тобі пику!
- Ха! Хотів би я це бачити!
- Зараз ти переконаєшся.
- Нічого в тебе не вийде.
- А ось і вийде.
- Нізащо.
- Так!
- Ні!
- Так!
- Ти не зможеш!

Тривожна мовчанка. Тоді Том спитав:

- Як тебе звати?
- Тебе це не обходить.
- Я тобі зараз покажу, як мене це обходить.

* Франтик — той, хто модно й ошатно вдягається; чепурун.

- Ану ж, давай.
  - Якщо ще базікатимеш, то дістанеш.
  - І буду! А ось тобі!
  - Думаєш, ти дуже розумний, га? Та я лишень одною лівою можу тебе повалити, а праву хай прив'яжуть мені за спину.
  - То чому ж не можеш ударити, а тільки грозишся?
  - А я й ударю, як ти й далі дурника клеїтимеш.
  - Ага, бачив я таких базік.
  - Ти диви, який! Капелюха натягнув на вуха.
  - То спробуй зніми мого капелюха, якщо не подобається. Тільки спробуй-но, я й покажу тобі де раки зимують.
  - Брехун!
  - Сам такий!
  - Ти тільки лякаєш, що вдариш, а сам боїшся.
  - Ану геть звідси!
  - Ей ти, слухай-но сюди. Якщо ти зараз же не вгамуєшся, я знесу твою дурну голову.
  - Ага, аякже.
  - Не віриш?
  - Якщо ти хочеш знести мені голову, то чому цього досі не зробив? На понт береш? Та ти сам злякався, боягуз!
  - Не злякався.
  - Злякався!
  - Ні!
- Запанувала тиша. Бокуючи, хлопці опинилися плечем до плеча. Том вигукнув:
- Котися звідси!
  - Сам котися!
  - А я не хочу!
  - От і я ні!